

Howdan prege våre ut

Dette var tema for Nordisk diakoniutdanningskonferanse som ble avholdt på Beitostølen i tiden 28. september til 1. oktober i år. Konferansen samlet ca. 60 deltakere, og alle de nordiske landene var representert.

AV KARI
JORDHEIM

Hva er diakoni?

Stave tok i sitt foredrag utgangspunkt i en scene fra romanen "De elendige" av Viktor Hugo: Jean Valjean er en friggitt tukthusfange på vandring og leting etter husrom. Han er jaget og fryktet. I en landsby i Alpene banker han på døra til Biskopen av Digne, og han åpner døra si og gir den farlige fangen plass ved sitt bord. Han gir husly, men han gir mer; han gir respekt og omsorg, og han gir enda mer; han gir tilgivelse og oppreisning. Biskopen sier til den utstøtte: "Jean Valjean min bror, De står ikke lenger i det ondes tjeneste, men i det godes. Jeg har kjøpt sjelen Deres. Jeg trekker den ut fra mørkets tanker og fortapelsens ånd, og gir den til Gud."

I denne scenen opplever Stave å finne kjernen i diakonien; kirkens omsorg for mennesker i nød, som omfatter både kropp og sjel. I

Gunnar Stave holdt ett av de to hovedforedragene under konferansen, Kjell Nordstokke holdt det andre, og foredraget til Stave tok utgangspunkt i fem punkter.

denne norske tradisjonen har det vært vanlig å uttrykke dette slik: "Diakoni er Jesu henders tjeneste blant mennesker i nød".

Hva kjennetegner de nordiske samfunnene ved tusenårsskiftet?

Diakonien kontekst har endret seg radikalt fra den tida da de diakonale institusjonene ble etablert. Hva som er vesentlig i dag er det sannsynligvis ikke lett å bli enige om. Stave brukte årets valgkamp for å trekke fram noen kjennetegn ved dagens samfunn:

- rike samfunn med høy materiell velferd
- velferdsstatene åpner opp for spørsmål rundt hvorvidt alle bli inkludert eller ikke. Hvorfor sykehuskøer? Hva med utstøtingsmekanismene som rammer marginale grupper som skoletapere, arbeidsløse, eldre og innvandrere?
- voksende forskjeller mellom rike og fattige
- radikale endringer i familiemønsteret
- svekkende sosiale fellesskap og nettverk, et kaldt samfunn?
- rike samfunn i en verden med massiv fattigdom og sosial nød
- rike samfunn med en forbrukskultur som truer den økologiske balansen
- tradisjonelt homogene kristne samfunn der kristendommen er i ferd med å tape sitt hegemoni, og vi ser konturene av et reelt flerkulturelt samfunn.

Inn i denne konteksten skal de diakonale institusjonene være. Hva kan vi bidra til?

Generelle perspektiv på utdanning

Et vanlig trekk ved konteksten for våre utdanninger er utbygging og reformer i utdanningssystemet. I Norge har vi de siste årene hatt en gjennomgripende utdanningsreform som har gått fra grunnskole til høyskole og universitet. I Stortingsmeldingen med navnet "Fra visjon til virke" ble grunnlaget lagt for reformarbeidet i høyskoler og universitet. Her ble den grunnleggende utfordringen til utdanningspolitikken formulert som å få nok kompetanse ut til befolkningen. "Dette er ikke bare et spørsmål om å heve prestasjonen hos dem som har høyere utdanning, men om å bedre å utnytte evnene hos alle. Uten endringer vil befolkningen være underutdannet. Det nasjonale nivå vil ikke nå den standard som holdes internasjonalt. En slik forståelse er et startsted for forandring", kunne man lese i meldingen.

Utdanningsdebatten avspeiler to ulike perspektiv på verdiene av utdanning og som står i et spenningsforhold til hverandre. Høyere utdanning må ikke lenger være et elitefenomen som omfatter noen få privilegerte. Utdanning er en forutsetning for økonomisk vekst og velstandsvekst, og virker som et in-

Utdanninger diakonalt?

strument for veksten. Her er kunnskapstilegnelsen det primære. På den andre siden står tradisjonen som legger vekt på utdanning som identitets- og personlighetsdannelse. Så lenge debatten er på det visjonære planet blir det identitets-skapende tillagt stor vekt. Men når vi kommer til den konkrete utforming av politikken blir det instrumentelle perspektivet dominerende. Spenningen mellom kunnskapstilegnelse og dannelse, er en virkelig spenning som har tilført de sentrale spørsmål i den utdanningspolitiske debatten så langt tilbake som midt på 1800-tallet, og som også finnes i debatten om diakonutdanningene.

Historiske perspektiv på diakonutdanning med empirisk referanse i Norge

Historien er et speil for samtida. Den kan forberede oss på svar vi vil gi i nåtida. Den kan klargjøre opphavet for dagens situasjon og hjelpe oss til å ta valg. På sitt beste kan historien tvinge oss til å forkaste falske selvbilder og virke frigjørende på oss.

Stave kom med en hypotese for den historiske refleksjonen omkring diakoniutdanningen sitt særpreg, en hypotese om likedanning: "Utdannings- og helseinstitusjoner som er grunnlagt for å ivareta et bestemt formål vil ha en tendens til å innordne seg under normene for etablerte institusjoner av samme slag."

Hypotesen støtter seg godt til en annen hypotese som i organisasjons-sosiologien sier at kompleksiteten i omgivelsene etter hvert vil bli inkorporert og reflektert i organisasjonen. Det finnes to slags omgivelser, de tekniske - de feltene

der institusjonene leverer et produkt eller tjenester til - og de institusjonelle - de feltene der det finnes regler og krav som en institusjon må tilpasse seg for å få legitimitet og støtte. De fleste diakonale institusjoner vil være mest preget av de institusjonelle omgivelsene de står i, men dersom det er slik vil de stå i fare for å tape sin særegne identitet. Dette kan tolkes som en positiv utvikling dersom likedanning er en påvirkningskraft som andre institusjoner lar seg farge av. Men det blir negativt dersom det er uttrykk for at de diakonale institusjonene gir opp sitt særpreg og går opp i systemet for å overleve.

Historisk sett har de diakonale institusjonene utviklet seg i spenningen mellom kirke og stat. Forholdet mellom diakonien og staten har gått fra kamp til integrasjon. Forholdet mellom diakonien og kirken har på sett og vis gått den omvendte veien, fra integrasjon til autonomi. Denne utviklingen har skapt en sterk følelse hos mange innenfor diakonien av at den har vært et stebarn i kirken. Kirken har ikke åpnet sine dører for diakonien, eller skapt rom for dem som har hatt et kall til diakonalt arbeid. Historien til de diakonale utdanningsinstitusjonene viser at sterke likedanningsprosesser har satt sitt preg på dem og truet den diakonale identiteten. De har på den ene siden vært knyttet til et institusjonelt miljø som har stilt krav om likedanning. Men det har også gjort det mulig for de diakonale institusjonene å påvirke utviklingen av velferdsstaten. På den andre siden har institusjonene hatt et tvetydig forhold til kirken. Det har svekket den kirkelige identiteten. For mange diakonale institusjoner har de siste årtiene vært

preget av kampen for å overleve. Strategien har vært tilpasning. Dette sterke presset i retning av innordning og tilpasning blir også et utgangspunkt for uro og konflikt rundt den diakonale identiteten.

Konklusjon - hva skal prege de diakonale institusjonene ved årstusenskiftet?

- en faglig kvalitet som legger stor vekt på menneskets verdighet
- profesjonskritisk holdning som er på vakt mot tingliggjøring av klienten som kasus
- vekt på menneskesyn som ser mennesket som "min bror"
- vekt på rettferdighet
- utdanning som dannelsingsprosess
- kritisk distanse til det instrumentelle perspektivet
- vekt på det personlighetsformende
- rom for åndelig utvikling
- vekt på innovativ kompetanse
- forandringsberedskap

I diskusjonen etter foredraget til Stave ble det fremhevet betydningen av at de diakonale institusjonene må være et uroelement i forhold til offentlig omsorg og stadig opprettholde et kritisk perspektiv. Vi ser at det har vært en dreining på 80-tallet som gir mer spillerom i velferdsstaten. Det er mer rom for det private initiativ og for alternative tilbud. Dette betyr at det er større spillerom for de diakonale institusjonene. Men klarer vi å gå inn å være den samfunns-kritiske stemmen som alltid er våkne for de marginaliserte gruppene, og ser det som vår oppgave å være deres stemme? Og hvordan gir dette seg utslag i den undervisningen vi gir? Gir vi våre studenter kunnskap og dannelse til å bli forandringsagenter i kirke og samfunn? ■